

FEȚELE LUI IANNUS

Față de poezia lui Octavian Goga s-au manifestat, de-a lungul anilor, atitudini variate și s-au exprimat opinii fundamental contradictorii. Întîmpinată, de unii, cu o ciudată răceală și înverșunare — provocată de interpretarea unilaterală a operei și de absurde observații estetico-lingvistice¹ — creația poetului s-a bucurat din partea altora de osanale nerețînute, de judecăți critice necumpătate și eronate, care

¹ Vezi recenzia lui N. I. Apostolescu la vol. *Poezii în Literatură și artă română*, an. IX (1905), pp. 747—755; vezi notița despre *Ne cheamă pămîntul din Viața nouă*, an. V (1909—1910), p. 39; observațiile critice ale lui Mihail Dragomirescu, *Mișcarea literară în 1908*, în *Calendar literar și artistic pe 1909*, sau părerile lui Ovid Densusianu despre volumul *Poezii în Viața nouă*, an. I, nr. 19, 1905, pp. 455—456, ori acel ciudat discurs de intrare la Academie al lui D. Zamfirescu, *Poporanismul în literatură*, în care se spunea cu un dispreț aristocratic despre poezia socială a lui Goga că este expresia violentă, greoaie „a unui rîndaș de talent”: „Din toate poeziile d-sale de pînă acum, se desprinde violența greoaie a unui rîndaș de talent, pe care nu-l dijmuieste boierul la vreme. O îngrămădire și

elogiau, în primul rînd, aspectele retrograde și preamăreau ceea ce, de fapt, a însemnat plumb în aripa poeziei sale¹. Au existat, firește, și poziții critice judicioase, observații pertinente (nu pot fi uitate contribuțiile unor istorici literari ca Titu Maiorescu, Sextil Pușcaru, Ilarie Chendi, E. Lovinescu, Tudor Vianu, G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Ovidiu Papadima, dar, din păcate, a rămas mult timp în memoria cititorilor mai ales una ori alta din amintitele atitudini extremiste și exclusiviste.

Din pricina propagandei reacționare din România regimului burghezo-moșieresc — la care și el a contribuit ca om politic — aprecierile cumpătate au izbutit mai puțin să influențeze impresia opiniei publice asupra lui Octavian Goga, poetul. Cazul nu e singular în literatura română. El se datorește unui complex de factori, dintre care, alături de confuziile întreținute de oficialitatea reacționară, trebuie amintit, pe prim plan, caracterul contradictoriu al vieții și operei marelui poet, desfășurate într-o epocă de înverșunată luptă între cele două culturi, cînd clasele exploatare introduc pe frontul ideologic cele mai

un abuz de cuvinte, unele evocative, altele brutale și neestetice, altele dezgropate de prin cronicari, ascund o ade-vărată lipsă de inspirație. Glia, boulenii, nănașa, Laie Chiorul, genune sînt rostogolite pe un fond de o sărăcie de linii care dă tabloului o monotonie exasperantă. Laie Chiorul este un țigan sinistru, care a avut onoarea să fie cunoscut de un om de talent, iar poezia din urmă, CO-SAȘUL, este o vinovată provocare la lupta de clase“ (p. 39).

¹ Vezi N. Tzigara-Samurcaș, *Naționalismul lui Octavian Goga, Convorbiri literare*, nr. 66, iunie 1933, pp. 326—337.

reacționare și mai diversioniste forme împotriva mișcării muncitorești, care se refăcea vertiginos.

În procesul de studiere și valorificare a moștenirii literare a lui Octavian Goga ne este de un excepțional folos articolul lui Lenin, intitulat *Lev Tolstoi, oglindă a revoluției ruse*, în care genialul gânditor spunea : „...contradicțiile din concepțiile și teoriile lui Tolstoi nu constituie ceva întâmplător, ci constituie expresia condițiilor contradictorii în care se afla viața rusă în ultima treime a secolului al XIX-lea. Satul patriarhal, eliberat abia ieri de iobăgie, a fost literalmente lăsat pradă capitalului și fiscalului. Vechile temelii ale gospodăriei și ale vieții țărănești, care dănuiseră într-adevăr veacuri de-a rîndul, s-au prăbușit cu o repeziciune extraordinară. Contradicțiile din Tolstoi trebuie apreciate, nu din punctul de vedere al mișcării muncitorești contemporane și al socialismului contemporan (o astfel de apreciere este, bineînțeles, necesară, dar ea nu este suficientă), ci din punctul de vedere al protestului care trebuia să ia naștere în satul patriarhal rus împotriva capitalismului în dezvoltare, împotriva ruinării și a deposedării de pământ a maselor“.¹

La fel, și contradicțiile prezente în viața și opera lui Octavian Goga își găsesc, pînă la un punct, explicația chiar în condițiile vieții sociale. Altele, însă, au o origine subiectivă în însăși structura temperamentală a omului, alimentată de unele tare ale burgheziei naționale în sînul căreia pătrunsese.

Politica diversionistă a claselor exploatoare din România a împins mai ales în perioada dintre cele

¹ Lenin, *Despre cultură și artă*, E.S.P.L.P., 1957, p. 90.

două războaie mondiale pe unii scriitori și artiști de seamă la o tragică contradicție sufletească. Se înfruntau și se ciocneau puternic în conștiința acestor artiști atitudinile înaintate, realiste, impuse talentului lor de adevărul vieții, cu influențele unei ideologii retrograde, ostilă poporului și artei adevărate. Găsind în naivitatea unora sau în arivismul altora teren propice de dezvoltare, exploatând și la unii și la alții confuzii ideologice și mărunte patimi omenești, influențele acestea i-au transformat pe câțiva dintre ei din tribuni neînfricați ai poporului în slujbași ai păturilor suprapuse. E o stare de fapt, o realitate regretabilă, în primul rînd pentru talentul scriitorilor care s-au făcut, într-un fel sau altul, purtătorii unor asemenea influențe întunecate. Din nefericire, exemplul acestei triste experiențe ni-l oferă parțial și Octavian Goga.

Îndepărtîndu-se într-o măsură de idealurile sociale luminoase din tinerețe, Goga a fost împins să joace, adeseori, în ciuda bunelor sale intenții și sentimente patriotice, un rol nefast într-un guvern odios.

În conștiința cititorului, în stare să urmărească *sine ira et studio* activitatea literară și politică a lui Goga, se încheagă aproape concomitent două imagini care, deși se întrepătrund pînă la un anumit punct, au o valoare etică și un mesaj social cu totul deosebit. Pe de o parte, se conturează imaginea poetului militant, cu „*pieptul zbuciumat de doruri*“, purtînd în brațul său „*tăria urii și-a iubirii*“, privind spre soarta celor rămași în urmă, în umbra istoriei, gîrboviți de povara nedreptăților. E imaginea poetului social care, uitîndu-și propriile necazuri și vibrînd la durerile celor

obidiți, se adresează cerului într-o splendidă rugăciune :

„Alungă patimile mele,
Pe veci strigarea lor o frînge ;
Și de durerea altor inimi
Învață-mă pe mine-a plînge.
Nu rostul meu, de-a pururi pradă
Ursitei maștere și rele,
Ci jalea unei lumi, părinte,
Să plîngă-n lacrimile mele“.

(RUGĂCIUNE)

E chipul celui ce poartă în versul său „*tot amarul, toată truda / Atîtor doruri fără leacuri*“ și „*vișorul în care urlă / și gem robii de veacuri*“ ale oropsiților ce duc :

„...cu brațele-amîndouă
A muncii rodnică povară,
Subt strălucirea-nlăcrimată
A dimineților de vară.“

(PLUGARII)

Figura acestui poet, așa cum se desprinde ea din zguduitoarea frescă a satului transilvănean, încheagată în volumul *Poezii* (1905), din acel tulburător și tragic *Ne cheamă pămîntul* (1909), ecou simbolic al răscoalilor țărănești din 1907 ; imaginea omului înstrăinat, „fără de țară“, care se consideră „*O lacrimă iurzie / din plînsul unei mii de ani*“... și „*țipătul muiat în sînge / al văduvelor din Ardeal*“, imaginea poetului vates care se impune prin ceea ce e valoros în volumele *Din umbra zidurilor* (1913), *Cîntece fără*

țară (1916) și postumul *Din larg* (1939), se proiectează luminos și trainic, nu, însă, fără umbre și contradicții, pe fruntarul literelor românești, între valorile poetice de prim rang alături de Eminescu, Macedonski, Coșbuc, Blaga, Arghezi, Bacovia.

În contrast cu acest chip luminos se înfiripă treptat — din unele poezii, mai ales de după 1909, ca și dintr-o bună parte din volumele de publicistică : *O seamă de cuvinte* (1908), *Însemnările unui trecător* (1911), *Strigăte în pustiu* (1915), *Mustul care fierbe* (1927) — din ce în ce mai vizibil o imagine alterată, de grave contradicții.

Strălucirea talentului a fost prea puternică, însă, și demnitarul regal sau fruntașul unui partid reacționar n-au putut anula, sub nici o formă, o creație autentică, menită să stea alături de cei care au dat glas revoltei sociale a țăranilor ardeleni, în spiritul tradiției lui Andrei Mureșanu, autorul *Răsunetului*, al lui George Coșbuc, cel ce a scris poezii scăpărînd de revoltă, ca *In opresores, Doina, Noi vrem pămînt...* etc.

Socotim necesară o precizare — sub formă de concluzie, într-un fel, și, într-altul, de premisă — și anume că nu a avut un caracter reacționar toată activitatea publicistică a lui Goga și nici întreaga sa activitate politică, cum, pe de altă parte, n-a avut un caracter generos, înaintat, toată poezia sa. A fost o perioadă, mai ales în timpul primului război mondial, cînd lupta sa politică exprima în mare măsură interesele naționale și sociale ale maselor asuprite din Transilvania, o vreme, scurtă din păcate, cînd exista o anume armonie între „poetul pătimirii noastre“ și omul politic, preocupat de soarta poporului său.

Se întrevăd, desigur, și în această fază, unele scăderi ideologice ; sînt, însă, îndeajuns de firave, dacă

le raportăm la tendința generală a activității sale din prima perioadă. Cu trecerea anilor, mai ales după 1916, ruptura dintre poetul militant, cetățean și politician se accentuează tot mai mult, forța poetică scade, muza, oricât de îndrăzneată ar fi fost altădată, pare înfricoșată, și Goga — deși scrie — nu mai scoate nici un volum de versuri pînă la sfîrșitul vieții. Cîntarea „eului colectiv“ se transformă adesea într-o mărunță jelanie personală, în care abia se mai aud stinse ecouri din anii tinereții, cu unele excepții de o remarcabilă valoare din volumul postum *Din larg*, precum : *Cîntecul cămășii*, *Trecea un om*, *Biseriçuța din Albac* etc.

Scrie articole și ține discursuri : unele cu un conținut afectat de confuzii, altele pline de lumină și autentic patriotism, cum ar fi cele strînse în volumul *Precursorii* : *Iosif Vulcan*, *Avram Iancu*, *Alecsandri*, *Eminescu*, *Caragiale*, *Coșbuc*, *Iosif* etc. Prin astfel de articole și discursuri, oratoria și publicistica noastră cunosc o strălucire deosebită.

Nu intră în economia cărții de față, dar va trebui să vorbim într-o monografie mai amplă despre alte patru laturi importante ale personalității artistice a poetului, și anume despre Goga — orator, Goga — traducător, Goga — dramaturg și Goga — gazetar. Căci, ca traducător, Goga a dat literaturii române adevărate comori stilistice, familiarizînd publicul român cu capodopera lui Emerick Madách, *Tragedia omului*, cu celebre versuri din Petöfi și Ady Endre, cu poezia socială italiană a Adei Negri, din culegerea *Fatalită*, sau cu aceea a neîmpăcatului dușman al tiraniei, care a fost Giosué Carducci.

Ne vom ocupa în această lucrare de ele numai în măsura în care ne ajută să intuim mai bine universul spiritual al poetului.

Activitatea de publicist și de dramaturg a lui O. Goga a fost de asemenea contradictorie, urmărind în linii generale aceeași problematică și zbatere lăuntrică pe care a urmat-o și poezia sa. Desprindem din ea luptele sociale și politice ale românilor asupriți din Transilvania (*Domnul notar*), sau măreția jertfă a creatorului de frumos pentru popor (*Meșterul Manole*), dar mai cu seamă, ne reprezentăm cu ajutorul ei universul intim al marelui artist, unitatea organică a viziunii sale despre lume și societate, cum sperăm că se va putea observa din capitolul consacrat acestei probleme.